

КІРАЎНІЦТВА (КРОК ЗА КРОКАМ)

**па распрацоўцы плана па захаванні элементаў
нематэрыяльнай культурнай спадчыны (НКС)**

УВОДЗІНЫ

Працэс распрацоўкі планаў па захаванні НКС можа адрознівацца ў залежнасці ад сферы ўжывання НКС, ролі і характара супольнасцяў, пагроз і рызык для яе жыццяздольнасці, а таксама больш шырокіх сацыяльных, палітычных і экалагічных кантэкстаў. Тым не менш, ёсць некаторыя агульныя пытанні, якія ўзнікаюць падчас такога працэсу. Гэта кіраўніцтва прапануе сем паслядоўных аналітычных крокаў па распрацоўцы плана мерапрыемстваў па ахове. Іх варта разглядаць у якасці арыентыру, а не ў выглядзе фіксаванай інструкцыі.

Крокі

- 1. Выяўленне і вызначэнне НКС сумесна з носьбітамі (супольнасцямі, групамі, асобнымі людзьмі).*
- 2. Вызначэнне сацыяльнай функцыі (ў) элемента НКС і значэння гэтага элемента для супольнасцяў, груп і асобных носьбітаў.*
- 3. Выяўленне рызык і пагроз для элемента НКС, і прапанова адэкватных мерапрыемстваў па ахове.*
- 4. Вызначэнне асноўных мэтаў і чаканых вынікаў для плана мерапрыемстваў па ахове.*
- 5. Вызначэнне мерапрыемстваў па ахове.*
- 6. Вызначэнне рэсурсаў і стратэгіі мабілізацыі рэсурсаў.*
- 7. Маніторынг і ацэнка рэалізацыі плана мерапрыемстваў па ахове.*

1. Выяўленне і вызначэнне НКС

Што такое НКС і хто з'яўляецца супольнасцямі, групамі і зацікаўленымі асобамі, звязанымі з ім?

Працэс ідэнтыфікацыі НКС праходзіць па-рознаму. Спачатку можа быць ідэнтыфікаваны элемент, а затым вызначаюцца яго носьбіты. У іншых выпадках спачатку ідэнтыфікуюцца носьбіты (супольнасці, групы, асобы), а затым іх спадчына.

У краінах, дзе базы даных культурнай спадчыны існуюць даўно (скажам, навуковыя архівы, дзяржаўныя спісы), ідэнтыфікацыя элементаў НКС можа пачынацца на падставе ўжо існуючых рэсурсаў.

Ідэнтыфікацыя элемента НКС адбываецца шляхам аналізу на падставе адказаў на асноўныя пытанні:

- Ці можна аднесці выялены элемент да нематэрыяльнай культурнай спадчыны ў адпаведнасці з апісаннем, якое даецца ў артыкуле 2 Канвенцыі ЮНЕСКА аб ахове НКС (2003 г.)?
- Якія сёння існуюць спосабы перадачы ведаў, вопыту і навыкаў, звязаных з НКС? Як яны змяніліся з цягам часу?
- Ці выяўлены элемент мае патрэбу ў абароне? Чаму?
- Доступ да элемента НКС абмежаваны ці не?
- Ці ёсць ў выяўленым элеменце праблемныя аспекты, звязаныя з правамі чалавека ў гендэрным, прававым, экалагічным аспекце? Калі ёсць, то ці можна вырашыць гэтыя праблемы ў рамках дзейнасці па ахове ?
- Ці практыкуецца гэты элемент ў іншай супольнасці ці нават іншай краіне?
- Ці аднародная супольнасць? Ці не вядзе захаванне элемента да канфлікту срод розных членаў супольнасці?
- Хто такія асобы або групы асоб, якія прымаюць непасрэдны ўдзел у практыцы і / або перадачы выяўленых элементаў НКС?
- Ці існуюць якія-небудзь асобы або групы асоб, якія ўдзельнічаюць у практыцы або перадачы элемента НКС ўскосна, не прамым шляхам? Якія іх характарыстыкі і ролі?

У нейкі момант у працэсе ідэнтыфікацыі вы павінны перайсці да сітуацыйнага аналізу адпаведнай абшчыны і спытаць, ці адчуваюць яны якія-небудзь іншыя сацыяльна-культурныя, эканамічныя і экалагічныя праблемы, акрамя клопату аб захаванні іх НКС. Гэта вельмі важна, каб зразумець, ці можа захаванне канкрэтнага элемента ўнесці свой уклад ва ўстойлівае развіццё адпаведных супольнасцей, ці паўплывае на рашэнне сацыяльных, экалагічных і эканамічных праблем.

2. Вызначэнне сацыяльнай функцыі (ў)

- Чаму супольнасці, групы або асобныя носьбіты жадаюць захаваць асобныя элементы НКС?

- Якія функцыі (сацыяльныя, культурныя, эканамічныя) выконвае гэты элемент у сённяшнім жыцці і якая каштоўнасць гэтага элемента для супольнасцяў, груп і асобных носьбітаў?
- Ці выклікае НКС пачуццё ідэнтычнасці ў носьбітаў? Калі так, то якім чынам?
- Якія актуальныя праблемы, з якімі сутыкаюцца носьбіты могуць быць вырашаны за кошт захавання элемента НКС?

3. Выяўленне рызык і пагроз для элемента НКС, і прапанова адэкватных мерапрыемстваў па ахове.

- Якія пагрозы і рызыкі могуць паўплываць на жыццяздольнасць абранага элемента НКС?
- Якія мерапрыемствы па ахове маглі б вырашыць гэтыя праблемы?

Апішыце пагрозы, з указаннем асноўных фактараў рызыкі.

Напрыклад, змены ў жыцці, сыход носьбітаў, адсутнасць пераемнасці, страта цікавасці сярод членаў супольнасці (моладзі), негатыўнае стаўленне да элемента сярод членаў супольнасці альбо звонку, “замарожванне” альбо празмерная камерцыялізацыя, недаступнасць канурэтных матэрыялаў, інструментаў; адсутнасць попыту на прадукцыю; палітычная напружанасць, міграцыя і інш.

- Калі практыка і перадача элемента НКС перарвецца, ці будзе гэта стратай для супольнасці, ці паўплывае на яе далейшае развіццё, на страту ідэнтычнасці, сацыяльнай згуртаванасці?
- Якія найбольш сур'ёзныя рызыкі, якія, такім чынам, патрабуюць найпершага рашэння?

4. Вызначэнне асноўных мэтаў і чаканых вынікаў для плана мерапрыемстваў па ахове.

- Якія асноўныя мэты і чаканыя вынікі захавання элемента (аў) НКС?

У святле бягучых праблем, пагроз, рызыкаў плануецца магчымыя віды дзейнасці, накіраваныя на іх вырашэнне. Але найперш неабходна вызначыць асноўныя мэты захавання НКС і канкрэтныя вынікі, якія мы чакаем пасля рэалізацыі мэтаў?

Іншымі словамі, вынік не апісвае, што павінна быць зроблена, але раскрывае, якая сітуацыя будзе ў будучым, што зменіцца ў параўнанні з бягучай сітуацыяй. Вы павінны імкнуцца мець ад двух да чатырох вынікаў на кожную мэту.

Наступныя пытанні могуць быць карыснымі:

- Якія паляпшэнні бягучай сітуацыі вы хацелі б бачыць на працягу наступных некалькіх гадоў у якасці вынікаў захавання абранага элемента (аў) НКС?
- Якія канкрэтныя і вымяральныя змены павінны адбыцца?
- Як яны звязаны з выяўленымі праблемамі, пагрозамі або рызыкамі?
- Ці рэальна дасягнуць гэтыя мэты на працягу чатырох гадоў (прапанаваныя тэрміны для плана мерапрыемстваў па ахове)?
- Хто возьме на сябе адказнасць, каб ажыццявіць іх?
- Ці з'яўляюцца вашы мэты і чаканыя вынікі рэалістычнымі і не амбіцыйнымі?
- Ці існуе кансенсус сярод членаў супольнасці аб выяўленых мэтах і выніках, нягледзячы на патэнцыйна розныя пункты гледжання, звязаныя з гендэрам, узростам і г.д. і рознымі пунктамі гледжання ў дачыненні да прапанаваных змен (мадэрнізацыя, зменароляў / каштоўнасцяў і г.д.)? Калі няма, абмяркуваць прычыны і паспрабаваць дасягнуць кансенсусу.

Прыклад вызначэння мэтаў і вынікаў

Асноўныя мэты	Чакаемыя вынікі
М1: Актualізацыя традыцыйнага вырабу дываноў у.....раёне	<p>ЧВ1.1: Актualізацыя перадачы ведаў і навыкаў традыцыйнага вырабу дываноў</p> <p>ЧВ1.2: Аднаўленне інструментаў, неабходных для традыцыйнага дыванаткацтва.</p>

5. Вызначэнне мерапрыемстваў па ахове.

- Якія з прапанаваных мерапрыемстваў па забеспячэнню аховы павінны быць уключаны ў план і ў якім парадку яны павінны быць рэалізаваны?

Для таго, каб вызначыць канчатковы набор мерапрыемстваў па ахове, вы найперш паспрабуйце адказаць на наступныя пытанні (у ідэале, неабходна вызначыць ад аднаго да трох мерапрыемстваў для чаканага выніку):

- Якія мерапрыемствы неабходна правесці, каб дасягнуць вашыя чаканыя вынікі?
- У якім парадку?
- Хто мог бы выканаць і / або каардынаваць іх?
- Які неабходны перыяд часу для выканання розных відаў дзейнасці?
- Якія яшчэ могуць уўнікнуць праблемы?
- Што можна зрабіць для пераадолення гэтых праблем?

Калі вы вызначылі дыяпазон дзейнасці, вызначце канкрэтныя ролі для ўсіх зацікаўленых .

Вы таксама павінны думаць пра тое, што з'яўляецца найбольш актуальным, і што можа быць рэалізавана ў будучыні. Вы ўбачыце, што часта адзін від дзейнасці можа спрыяць дасягненню больш чым адной са сфармуляваных мэтай. Калі рэсурсы не з'яўляюцца дастатковымі, каб дазволіць вам рабіць усё, што лічыцца неабходным, вы павінны мець кансэнсус у рамках групы пра тое, якія віды дзейнасці павінны быць прыярытэтнымі.

Не існуе стандартнага фармату для распрацоўкі плана мерапрыемстваў па ахове. Незалежна ад фармату, план павінен уключаць усю неабходную інфармацыю ў яснай і празрыстай форме. Інфармацыя, якая змяшчаецца ў асобных раздзелах плана, павінна быць узгоднена з усімі зацікаўленымі бакамі.

Прыклад вызначэння мэтай, чаканых вынікаў, адпаведных дзеянняў

Мэты	Чакаемыя вынікі	Меры па ахове
М1: Актуалізацыя традыцыйнага вырабу дываноў у.....раёне.	<p>ЧВ1.1: Актуалізацыя перадачы ведаў і навыкаў традыцыйнага вырабу дываноў</p> <p>ЧВ1.2: Аднаўленне інструментаў, неабходных для традыцыйнага дыванаткацтва.</p>	<p>МА1.1Дакументаванне ведаў і навыкаў, неабходных для вырабу дываноў</p> <p>МА1.2Актуалізіраваць дакументацыю праз інтэрнэт-пляцоўкі і партнёрскія сеткі</p> <p>МА1.3Навучанне моладзі вырабу дываноў</p> <p>МА1.4Аднаўленне драўляных ткацкіх станкоў</p> <p>МА.1.5Стварэнне асацыяцыі майстроў па вырабу дываноў у .... раёне.</p>

6. Вызначэнне рэсурсаў і стратэгіі мабілізацыі рэсурсаў.

Якія рэсурсы неабходныя для ажыццяўлення дзейнасці? Хто адказны за рэалізацыю дзейнасці? Як можна мабілізаваць рэсурсы?

Карысна найперш адказаць на пытанні:

- Колькі людзей неабходна задзейнічаць для ажыццяўлення дзейнасці? Колькі працоўнага часу неабходна? Хто будзе аплочваць?
- Што патрабуецца (месца, прадметы або інструменты) для ажыццяўлення дзейнасці? А як на конт транспарту, жылля або харчавання для тых, хто займаецца? Якія выдаткі? Уключыце некаторыя падрабязнасці аб кошце, напрыклад, колькасць адзінак, кошт адзінкі і агульны кошт для аб'ектаў, якія будуць набытыя або арандаваны, колькасць дзён і кошт у дзень за месца для здачы ў арэнду і г.д.
- Ці патрабуе дзейнасць інстытуцыйнай падтрымкі любога кшталту? Ці можа гэта быць зроблена бясплатна? Калі не, то за які кошт?
- Вызначыць тыя рэсурсы, якія могуць быць ахвяраваныя або прадстаўляюцца ў натуральнай форме.

Неабходна зрабіць ацэнку існуючага бюджэту (табліцу) і бюджэту, які патрабуецца; разлічыць агульныя затраты па кожнаму віду дзейнасці і агульны вынік для плана ў цэлым.

Калі прапанаваныя мерапрыемствы перавышаюць бюджэт, даступны для праекта (калі такі маецца), перагледзець пералік відаў дзейнасці або рэсурсаў, што выдзяляюцца (пры неабходнасці і / або магчыма) і прадумаць іншыя спосабы атрымання рэсурсаў у натуральнай форме або іншыя фінансавыя ўнёскі ў залежнасці ад абставін.

Зрабіць спіс усіх абавязацельстваў, якія неабходныя, і якія ўжо былі зробленыя, звязаныя з выкананнем і фінансаваннем асобных мерапрыемстваў па забеспячэнню захаванасці НКС, для членаў супольнасці, урадавых і іншых устаноў, грамадскіх арганізацый, прыватных прадпрыемстваў або асобных асоб. Гэтыя абавязацельствы могуць ўключаць у сябе фінансавую падтрымку з боку донараў, альбо ўнёсак у натуральным выглядзе ад членаў супольнасці, валанцёраў, даход ад спонсараў, праектнай дзейнасці і інш.

Самы прасты прыклад бюджэту на рэалізацыю дзейнасці: Арганізацыя дакументавання тэхнік і практык, звязаных з традыцыйным вырабам дываноў у.....раёне

Дзейнасць	Рэсурсы	Кошт у дол.
Каардынатар працэсу	3 месяцы работы:	600

дакументавання	3 x 200 USD	
Спецыялісты і кансультанты (2)	2 месяцы работы 2 x 2x 150	600
Экспедыцыі (5 дзён), 2 чалавекі	5 x 2 x 30 USD	300
Абсталяванне	1 ноутбук: 1000 USD 1 прінтар: 700 USD 1 фатаапарат: 900 USD	2,600
Канцтавары	Папера 150 USD Ручкі, бланкеты, стэплер, клей: Pens, post-it notes, stapler, hole punch, folders, glue 150USD	300
Усяго		4,400

7. Маніторынг і ацэнка рэалізацыі плана мерапрыемстваў па ахове.

1) Абавязковай умовай з'яўляецца ажыццяўленне маніторынгу рэалізацыі плана мерапрыемстваў па ахове НКС.

Рэалізацыю планаў па ахове НКС варта кантраляваць, каб ацаніць, як рэалізуюцца запланаваныя мерапрыемствы. У выпадку пэўных цяжкасцей можна скарэктаваць план (і бюджэт) на час, або прыняць меры па выпраўленні становішча, каб атрымаць патрэбныя вынікі, калі гэта неабходна. Вельмі важна ўключыць мерапрыемствы па маніторынгу і ацэнцы ў плане з самага пачатку, з тым каб мець магчымасць ўвесці карэктуючыя дзеянні ў часе.

2) Неабходна вызначыць спосабы маніторынгу і ацэнкі (рэгулярныя справаздачы, водгукі аб дзейнасці падчас сустрэч і г.д.)

3) Неабходна вызначыць мэты або арыенціры, якія павінны быць дасягнуты для кожнага з чаканых вынікаў у пэўныя моманты і інтэграваць тыяў планы маніторынгу і ацэнкі.

ПРЫЦЯГНЕННЕ супольнасцяў, груп і асобных носьбітаў да правядзення маніторынгу АБАВЯЗКОВА!!!!!!!!

Вельмі важна дакументаваць, якім чынам супольнасці, групы і асобныя носьбіты прымалі ўдзел у падрыхтоўцы плана, прадстаўляючы доказы іх свабоднай, папярэдняй і свядомай згоды для рэалізацыі канчатковага плана і іх прыхільнасць да мераў, выкладзеных у плане. Гэта павінна таксама быць ясна прадэманстравана ў кожнай заяўцы на фінансаванне і спонсары не павінны згаджацца на падтрымку праектаў, якія цалкам не падтрыманы адпаведнай супольнасцю.

У адпаведнасці з Канвенцыяй важна пераканацца, што рэалізацыя плана захавання будзе спрыяць:

- павышэнню ўзроўню дасведчанасці адпаведнай супольнасці (яў) і грамадства аб ролі НКС;
- супольнасці, групы і / або асобныя носьбіты і НКС былі ідэнтыфікаваныя з іх свабоднай, папярэдняй і свядомай згоды, а не толькі, з падачы іх прадстаўнікоў;
- прадстаўнікі суполак, груп і асобных носьбітаў карыстаюцца даверам і маюць выразны мандат ад носьбітаў;
- прадстаўнікі супольнасцей пастаянна супрацоўнічаюць непасрэдна з носьбітамі, інфармуюць і кансультуюць іх у ходзе працэсу рэалізацыі плана.

Удзел супольнасцей носьбітаў у працэсе распрацоўкі плана мерапрыемстваў па ахове неабходна, каб забяспечыць іх прыхільнасць справе захавання канкрэтнага элемента альбо элементаў і ўзгадніць іх удзел у дзейнасці, якую яны будуць ажыццяўляць. Гэты ўдзел таксама гарантуе, што правы і інтарэсы супольнасцяў, груп і асобных носьбітаў абаронены падчас планавых інтэрвенцый. Пры гэтым важна таксама ўлічваць ўплыў гэтых мерапрыемстваў на іншыя супольнасці і групы і іх уздзеянне на больш шырокі сацыяльны, палітычны і эканамічны кантэкст.